

Шабленко Антон Якович

Біографія

Новий герой" української літератури кінця XIX — початку XX ст. Це людина з низів, що через поневіряння виростає до рівня усвідомлення своїх соціальних прагнень, високо політичної культури, моральної готовності до відстоювання своїх класових інтересів. Таке пояснення цілком відповідає образу нової генерації літераторів, що мала селянське або робітниче походження, до якої належав і Антон Якович Шабленко.

Майбутній письменник-робітник народився 29 січня 1872 р. (за новим стилем) у передмісті Сум — Свищах в родині колишнього селянина Якова Трохимовича і селянки Оксани Луківни Шабло (письменник пізніше змінив своє прізвище на більш виразну українську форму Шабленко, з яким і став відомим в літературному та політичному середовищі).

Окрім Антона батьки мали ще двох дітей — синів Никифора та Георгія. Яків Трохимович мав невеликий клаптик землі, якого не вистачало для того, щоб прогодувати свою велику сім'ю, тому в додаток до землеробства він займався столяруванням. Про дитячі роки життя Антона Шабленка відомо мало. Припустимо, грамотою він оволодів у Засумському земському училищі. Батько помер рано, а тому Антону доводилося працювати в навколишніх поміщицьких економіях, столярувати, а також деякий час числитися розсильним при сумському купцеві Дмитрі Суханові. У шістнадцять років хлопець переїхав до Харкова, де влаштувався слюсарем на паровозному заводі. Своїми враженнями від життя заводу він поділився в одному з оповідань: "Механічна майстерня гулом гула від безлічі різноманітних машин, станків, котрі разом, наче по наказу якоїсь вищої таємної сили, крутились, совались, наповнюючи страшенним шумом жарке повітря майстерні, проїняте горілим маслом і димом. Дрібно стукотіли слюсарські молотки, верещали стругальні різакі, скиглили терпуги, сичало, мов роздратовані гадюки, приводне реміння, повзучи вгору під саму стелю". Але приголомшений майже фантастичною для нього, вчорашнього мешканця провінційних Сум, картиною, він швидко відкинув свої романтичні уявлення про розвивальну творчу працю робітника заводу: "люди тут, яко люде, мали дуже мале значення. Робила все машина. Машина свердлила, різала залізо завтовшки в добру дриветню, а люде тільки помагали їй - були її прислужниками, її рабами..." А ще він бачив і відчував на собі підривну важку заводську працю, нестерпні страждання і безпросвітність робочої людини, її готовність все стерпіти перед страхом безробіття та безпорадності. Кінець XIX ст. - час піднесення робітничого руху, популяризації соціалістичних ідей, гуртування навколо визвольних завдань демократичних сил. У цьому про це с і Харків не був виключенням. А. Шабленко, тяжке робоче життя якого підштовхнуло до пошуку правди в соціалізмі, брав участь у заводських сходках, діяльності конспіративних гуртків, і навіть був одним із організаторів страйків. Водночас займався самоосвітою - вивчав революційну літературу, захоплювався

читанням класичних і сучасних художніх творів.

Ще за дитинства улюбленим автором Антона Шабленка став Тарас Шевченко. Вплив шевченківського "Кобзаря" і ті накопичені в душі почуття, які просилися на волю, примусили юнака взяти перо й зайнятися літературою. Публічним дебютом молодого автора як раз став вірш "До Шевченка", опублікований 1893 р. у львівському журналі "Зоря". Дещо згодом він присвятив Шевченку ще один вірш під назвою "Кобза". "До Шевченка" не був першим відомим поетичним етюдом А. Шабленка. За рік до цього "в стіл" він написав вірш "Збір до нічліжного приюту" (1892 р.), присвячений тим, "кому доля не стала годить", і де автор картав "народолюбців" і "благодійників" з числа заможних кіл суспільства, які підпорядковувалися "палатам й сенатам", за бездіяльність в реальній, а не показовій справі допомоги бідним. Першим прозаїчним твором автора стало оповідання "Доля наплювала" (1895 р.). В ньому йде мова про обдарованого співака Михайла Моргуна, якого знівечила жорстока дійсність. Із його розповіді про своє життя читач дізнається про лицемірство багатіїв, які висловлювали своє співчуття знедоленим, а насправді нехтували їхніми життєвими інтересами. Прототипом одного з таких персонажів на ім'я Сухарев міг бути сумський купець і цукрозаводчик Дмитро Суханов, у якого неповнолітнім наймитував Шабленко. Продовженням прозаїчних проб були написані не пізніше кінця 1897 р. оповідання "Ліхтарник" та "Під Великдень", рукописи яких на початку наступного року молодий письменник надіслав до Київського цензурного комітету. Героєм першого твору є ліхтарник Марко, який, опинившись у вкрай тяжких соціальних умовах, почав шукати вихід в пияцтві. Атмосфера твору підштовхує читача до думки про необхідність повалення політичного ладу, неспроможного забезпечити умови для повноцінного життя нижчого прошарку суспільства. У другому оповіданні йдеться про несправедливо ув'язненого чоловіка Микиту, який загинув у християнське Великодне свято, наважившись утекти з в'язниці. Трагічного звучання надає оповіді різкий контраст між горем дружини вбитого й хвалебно-величальними одами церкви на тлі релігійного свята. Наприкінці лютого губернський секретар і Тучапський, на якого було покладено рецензування обох творів, написав висновок, у якому оповідання "Ліхтарник" допускалося до друку, а "Під Великдень" — підлягало забороні. У доповіді від 23 лютого 1898 р. він обґрунтував своє рішення тим, що другий твір "призначений для читання простолюду, оповідання це, якщо, з одного боку, викличе співчуття до невинно засудженого арештанта, то, з другого боку, збудить ненависть до осіб, які засудили його неправильно і таким чином [...] сприяли його загибелі". Висновки цензора були підтримані головним управлінням у справах друку. Оповідання "Ліхтарник" вийшло окремою книжечкою в Харкові у тому ж 1898 р. за сприяння українського громадсько-політичного діяча Г. Хоткевича. Воно не залишилося непоміченим серед читацької аудиторії. Зокрема, вже у наступному році інформацію про нього було вміщено у "Літературно-науковому віснику" в рубриці "Хроніка і бібліографія". Ще одну ґрунтовну характеристику на твір у 1901 р. в газеті "Кубанські обласні відомості" опублікував кубанський письменник та громадський діяч І. Ротар.

Так Антон Шабленко увійшов у коло революційно-демократичних письменників, на вищому щаблі якого вже майоріли імена Лесі Українки, І. Франка, М. Коцюбинського, М. Павлика, І. Грабовського. Й одночасно він опинився на першому гребені хвилі робітничої поезії, що стала унікальним явищем на рубежі XIX-XX століть. "З Шабленком, власне, — писав М. Рильський, — увійшла в нашу поезію робітнича тематика". Поети-робітники цінувались сучасниками за правдиве висвітлення психології та настроїв пролетаріату, актуальних для робітничого класу питань. У перших творах А. Шабленка, не дивлячись на недосконалість художньої форми, стилістичну простоту, відбивалися кращі визначальні риси вітчизняної реалістичної літератури — психологізм, гостра аналітичність і спостережливість.